

Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy 2030

#FAJNA RODINA 24+

Strategický dokument byl schválen zastupitelstvem města Ostravy dne 27.03.2024 usnesením č. 0730/ZM2226/14.

Obsah

Autoři koncepce a kontakty	4
Význam rodinné politiky pro město Ostravu	5
Metodika zpracování koncepce.....	6
1. Analytická část Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy	8
Ostrava, její obyvatelé a rodiny	9
Věková pyramida.....	9
Migrace	11
Prognóza vývoje celkového počtu obyvatel	12
Prognóza migrace na území města Ostravy	13
Potřeby ostravských rodin	14
Kvalita aspektů života ve vztahu k rodinám	14
Co by Ostrava ve vztahu k rodinám měla zlepšit?	14
Úbytek obyvatelstva Ostravy.....	15
Trávení volného času ostravských rodin	16
Výchozí stav rodinné politiky SMO	17
SWOT analýza	18
Silné stránky	18
Slabé stránky	19
Příležitosti	21
Ohrožení	21
Shrnutí poznatků analytické části	23
2. Návrhová část Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy.....	24
Vize, priority a opatření rodinné politiky	25
Priorita 1: Město přívětivé k rodinám	26
Desatero města přívětivého k dětem	27
Priorita 2: Podpora ostravských rodin	29
Priorita 3: Komunikace a participace.....	30
Priorita 4: Posílení rodinné politiky.....	31
Monitoring a evaluace koncepce.....	33
Seznam příloh koncepce	35
Seznam zkratk	36
Odkazy na zdroje a odbornou literaturu	37

Autoři koncepce a kontakty

Realizační tým Ostravské univerzity:

- Mgr. Alexandr Nováček, Ph.D.
E-mail: alexandr.novacek@osu.cz
- Mgr. Jan Macháček, Ph.D.
E-mail: jan.machacek@osu.cz
- Mgr. Ondřej Slach, Ph.D.
E-mail: ondrej.slach@osu.cz
- Bc. Daniel Janečko
E-mail: daniel.janecko@osu.cz

Koordinátor rodinné politiky statutárního města Ostravy:

- Ing. Ludmila Placová
E-mail: ludmila.placova@ostrava.cz

Význam rodinné politiky pro město Ostravu

Města představují životní prostor, který si lidé po generace postupně budují tak, aby odpovídal jejich potřebám. Zpravidla se každá generace snaží předat město v lepším stavu, než v jakém jej převzala od svých předchůdců. Tato snaha je poháněna přirozenou tendencí lidí neustále zlepšovat a zkrášlovat své okolí. Historická zkušenost ukazuje, že městům trvá nějaký čas, než dosáhnou své plné krásy a „vychytanosti“, což je výsledek úsilí nespočtu předešlých generací.

Z tohoto pohledu má Ostrava, jako poměrně mladé město, nespornou nevýhodu. V důsledku výrazného technologického a společenského rozvoje v 19. a 20. století se z nevýznamného shluku městeček a měst stala významnou průmyslovou metropolí. Ostrava lákala nové obyvatele nejen z českého území, ale i ze zahraničí díky možnostem pracovního uplatnění. Průmysl byl dlouho prioritou města a hnací silou jeho růstu, ovlivňující veškeré aspekty života včetně vzhledu města samotného.

Ovšem od 70. let 20. století začal výrazně slábnout příliv nových obyvatel, a růst počtu obyvatel byl omezen převážně zakládáním rodin těch, kteří se ve městě usídlili v předchozích letech. S postupným úbytkem významu průmyslu ke konci 20. století Ostrava ztratila hnací sílu svého růstu a začala procházet obdobím dlouhodobého úbytku obyvatel. Zatímco se město snažilo vyrovnat se svými ekonomickými problémy a přilákat nové podniky, snadno se zapomínalo na potřeby obyvatel v kontextu kvalitního životního prostoru. Transformace samotného vzhledu města, které bylo budováno podle potřeb průmyslu, je nyní složitým procesem vyžadujícím desítky let k tomu, aby město odpovídalo potřebám obyvatel v postindustriální společnosti.

Současné poznání o rozvoji měst ukazuje, že kvalitní životní prostor pro všechny generace obyvatel je základním předpokladem pro udržení stávajících a přilákání nových obyvatel. To zahrnuje i rozvoj nových odvětví ekonomiky, která by nahradila klesající význam průmyslu. Bez významné změny uvažování o tom, jak má město Ostrava vypadat a ve vztahu k rodinám i fungovat, nelze očekávat, že by se aktuální problémy s odchodem obyvatel města podařilo vyřešit.

Z tohoto důvodu tato koncepce cílí zejména na problematiku kvality života běžných, respektive funkčních rodin v Ostravě s tím, že problematiku rodin se sociálními a ekonomickými problémy řeší jiné, relevantní koncepce a strategie města Ostravy. Rodinnou politikou se rozumí aktivity a opatření podporující prosperitu rodin žijících na území města. Setkávají se zde nejrůznější oblasti ovlivňující život rodin od bydlení, přes možnosti trávení času a dopravu až po problematiku bezpečí. Rodinná politika staví na rozmanitosti rodinného života, vytváří rodinám prostor pro jejich přirozený rozvoj a autonomii při naplňování jejich potřeb. Svým zaměřením má významný dopad na to, zda v Ostravě rodiny budou chtít žít.

Koncepce rodinné politiky města Ostravy

si klade za cíl přispět k řešení jednoho z nejpálčivějších problémů města – úbytku obyvatel.

Toho hodlá dosáhnout prostřednictvím zvyšování kvality života obyvatel města, s důrazem zejména na potřeby rodin napříč všemi generace.

Metodika zpracování koncepce

Koncepce rodinné politiky vznikala pomocí asociativní metody, která v sobě kombinuje přístup komunitní, tedy zapojení nejrůznějších aktérů, kteří se rodinami zabývají, a přístup expertní, který přináší pohledy z vnějšku, například v podobě inspirace přístupy k rozvoji rodin v jiných českých, ale i zahraničních městech. Na průběh tvorby dohlížel strategický tým tvořený zástupci vedení města, opozice, vybraných vedoucích odborů Magistrátu města Ostravy, zástupců členů Komise pro rodinnou politiku, koordinátorky pro rodinnou politiku, místních univerzit a zástupců institucí zabývajících se rodinnou a komunitní problematikou na území města Ostravy.

Komunitní přístup byl realizován za účasti 2 pracovních skupin složených ze zástupců politiků, úředníků, akademiků, rodičů, škol, rodinných center a dalších stakeholderů. Jednalo se o pracovní skupiny:

1. Potřeby rodin

Smyslem pracovní skupiny bylo pomoci definovat potřeby rodin, identifikovat nenaplněné potřeby rodin a určit, kam by měla být rodinná politika v následujících letech směřována.

2. Akceptace a posílení

Pracovní skupina se tematicky zabývala otázkou, jak posílit pozici rodinné politiky v Ostravě. Ta je v současnosti sama o sobě poměrně nevýrazná, přestože rodiny jsou podporovány městem například skrze školství, kulturu, sport apod.

Pro potřeby přípravy této koncepce byly realizovány:

- 4 setkání pracovních skupin
- 2 setkání strategického týmu

Expertní přístup zajistil realizační tým Ostravské univerzity, který byl zpracovatelem této koncepce. Tým se opíral při tvorbě koncepce o:

1. **Evaluaci naplňování Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy v časovém období 2019 až 2022,**
2. **Průzkum potřeb ostravských rodin z roku 2020,**
3. **Data a šetření odborných institucí,**
4. **Inspirativní přístupy rodinné politiky z českých a zahraničních měst,**
5. **Související strategické a koncepční dokumenty státu, kraje, města a jeho obvodů.**

Autoři při tvorbě této koncepce navázali na původní vymezení rodinné politiky města Ostravy. Toto vymezení však bylo více zacíleno na problematiku prostoru, které město rodinám poskytuje a na téma kvality života rodin ve městě.

Související dokumenty

Při tvorbě koncepce byly vzaty v potaz zejména, ne však výlučně, následující dokumenty, které mají největší průniky do oblasti rodinné politiky ve vztahu k jejímu rozvoji na území statutárního města Ostravy:

Národní dokumenty:

- Strategie rodinné politiky 2024–2030

Krajské dokumenty:

- Strategie rozvoje Moravskoslezského kraje 2019–2027

Dokumenty města Ostravy:

- fajnOVA – Strategický plán rozvoje statutárního města Ostravy na období 2017–2023, včetně připravovaného Strategického plánu rozvoje statutárního města Ostravy na období 2024–2030,
- Vize prostorového rozvoje Ostravy,
- Strategie vzdělávání města Ostravy 2030,
- Koncepce rozvoje kultury statutárního města Ostravy #2030,
- Strategický plán města Ostravy pro sport 2017–2025,
- 6. Komunitní plán sociálních služeb Ostrava 2023–2026,
- Strategie prevence kriminality statutárního města Ostravy na období 2023–2027,
- Adaptační strategie města Ostravy na dopady a rizika vyplývající ze změny klimatu.

Dokumenty městských obvodů Ostravy:

- fajnOVA Centrum,
- fajnOVA Ostrava-Jih,
- fajnOVA Poruba,
- další tematické strategické plány a koncepce městských obvodů.

1.

Analytická část Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy

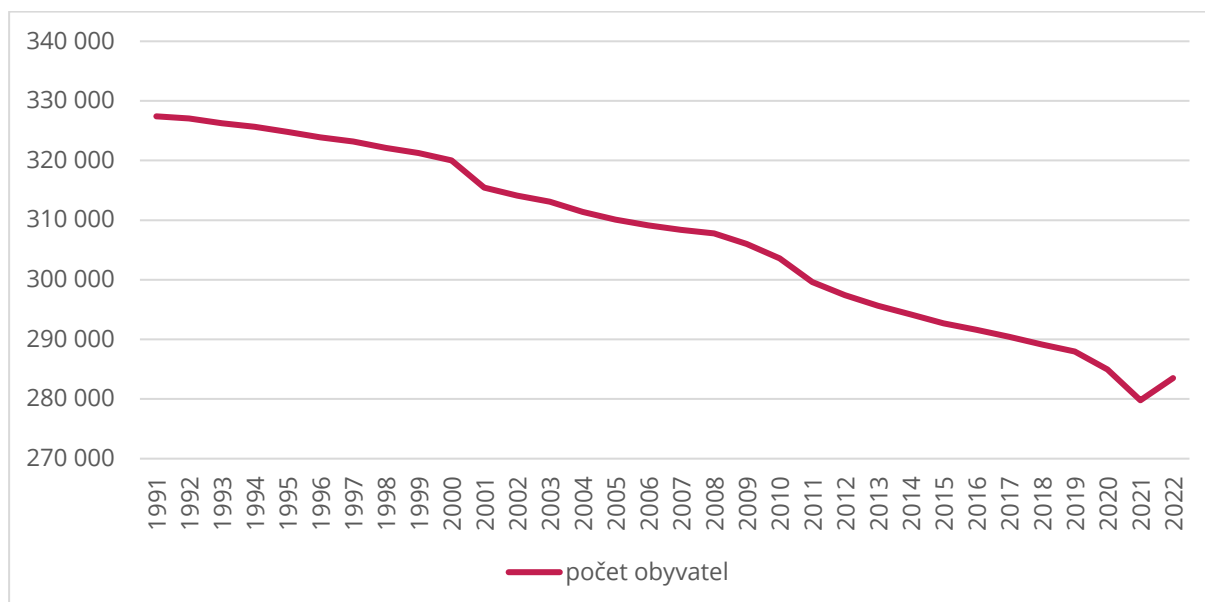

Ostrava, její obyvatelé a rodiny

Od roku 1991, kdy dosáhl svého vrcholu s přibližně 327 tis. obyvateli, začal počet obyvatel Ostravy pravidelně klesat. Mezi lety 1991 a 2021 došlo k poklesu o 47 tis. obyvatel, což znamenalo snížení na 279 tis. obyvatel. Nicméně v roce 2022 došlo k zajímavému vývoji v důsledku migrace ukrajinských uprchlíků, která způsobila nárůst počtu obyvatel o 3 700 (viz Graf 1). Tento trend snižování počtu obyvatel lze přičítat třem hlavním faktorům:

1. Přírozený úbytek obyvatelstva: více lidí umírá, než se rodí,
2. Demografické stárnutí,
3. Selektivní migrace: zejména mladí obyvatelé a rodiny s dětmi se stěhují do jiných měst a okolí Ostravy.

Graf 1 Vývoj počtu obyvatel Ostravy mezi lety 1991–2022

Zdroj dat: ČSÚ 2023 [1], zpracování Ostravská univerzita

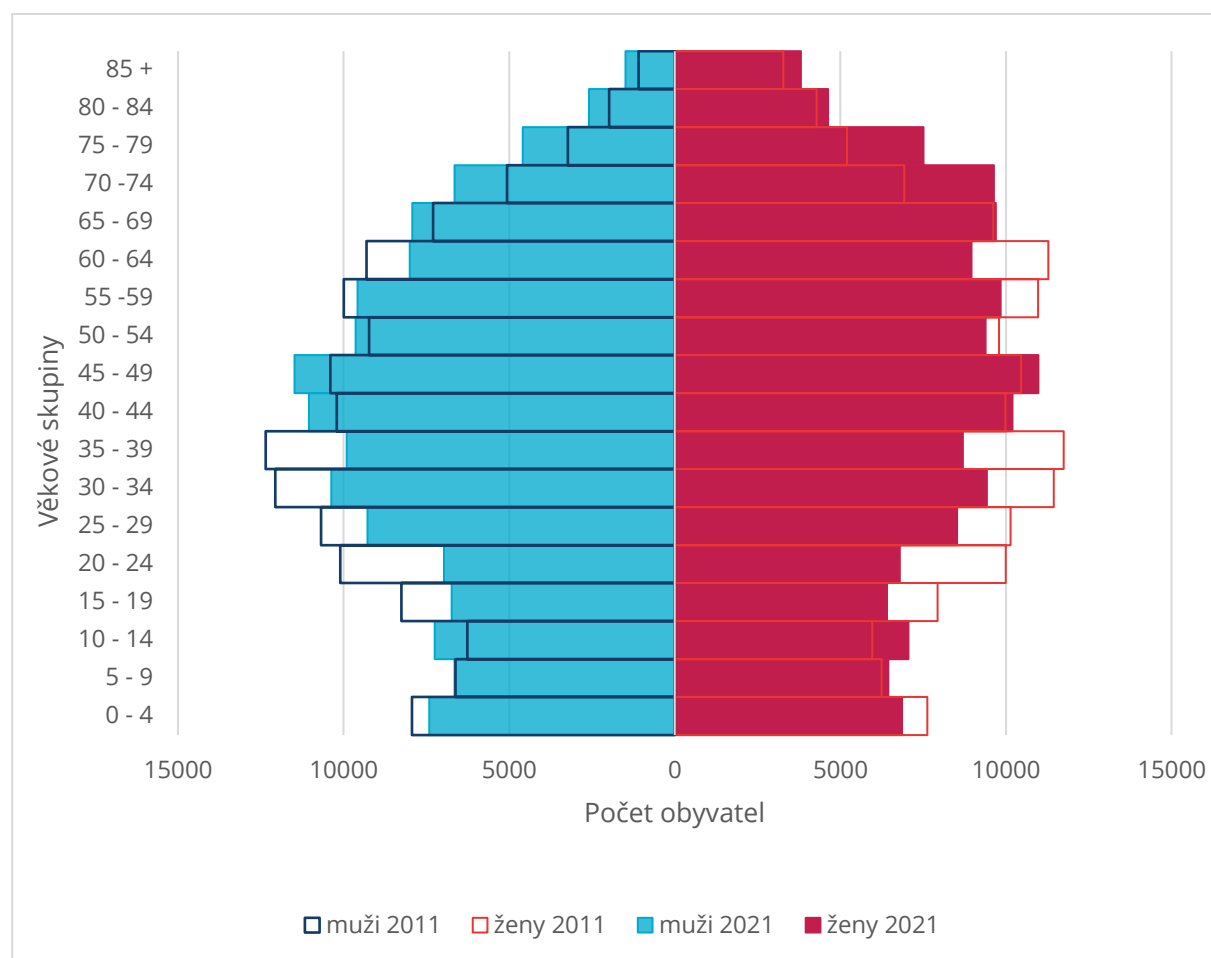
Věková pyramida

Věková pyramida je nástrojem, který umožňuje pohled do věkové struktury obyvatelstva. V současné době dominuje vyspělým zemím, včetně České republiky od 70. let minulého století tzv. regresivní typ věkové pyramidy. Tento typ je charakterizován nízkou plodností, vzrůstající očekávanou délkou života a minimální úmrtností kojenců, což nakonec vede k procesu stárnutí a postupnému úbytku populace. V Grafu 2 můžeme sledovat vývoj věkové pyramidy města Ostrava v časových řadách let 2011 a 2021. V roce 2011 tvořila nejpočetnější skupinu obyvatel věková kategorie 30–34 let, resp. 35–39 let, známá jako Husákovy děti. Vysoká porodnost

v počátcích 70. let 20. století byla důsledkem propopulační politiky socialistického režimu. Tyto silné ročníky ovlivňovaly věkovou strukturu i v roce 2021, kdy patřily mezi nejpočetnější skupiny obyvatelstva (nyní ve věku 45–49 let). Omezený počet narozených od začátku tisíciletí vedl k postupnému snižování podílu mladých lidí v celkové populaci. Tento jev známý jako „stárnutí zdola“ je ve věkové pyramidě jasně patrný na její užší základně. Město Ostrava se potýká i s druhým fenoménem, tzv. „stárnutím shora“. Díky poklesu úmrtnosti, prodlužování délky lidského života a zlepšování zdravotní péče dochází k nárůstu podílu osob ve vyšším věku. Tento trend lze pozorovat ve věkové pyramidě Ostravy v roce 2021, kdy dochází k zvýšení rozdílů zejména ve věkové skupině 60–64 let a výše mezi lety 2011 a 2021. Celkově tak obyvatelstvo stárne na obou koncích věkové pyramidy. V roce 2021 přinesla pozitivní zprávu věková skupina 0–4 let, která oproti předchozím letům rozšiřovala základnu věkové pyramidy, byť však stále nedosahovala úrovně z roku 2011. Tento fakt může mírně zpomalit trend přirozeného úbytku obyvatel v následujících letech.

Graf 2 Věková pyramida města Ostrava za roky 2011 a 2021

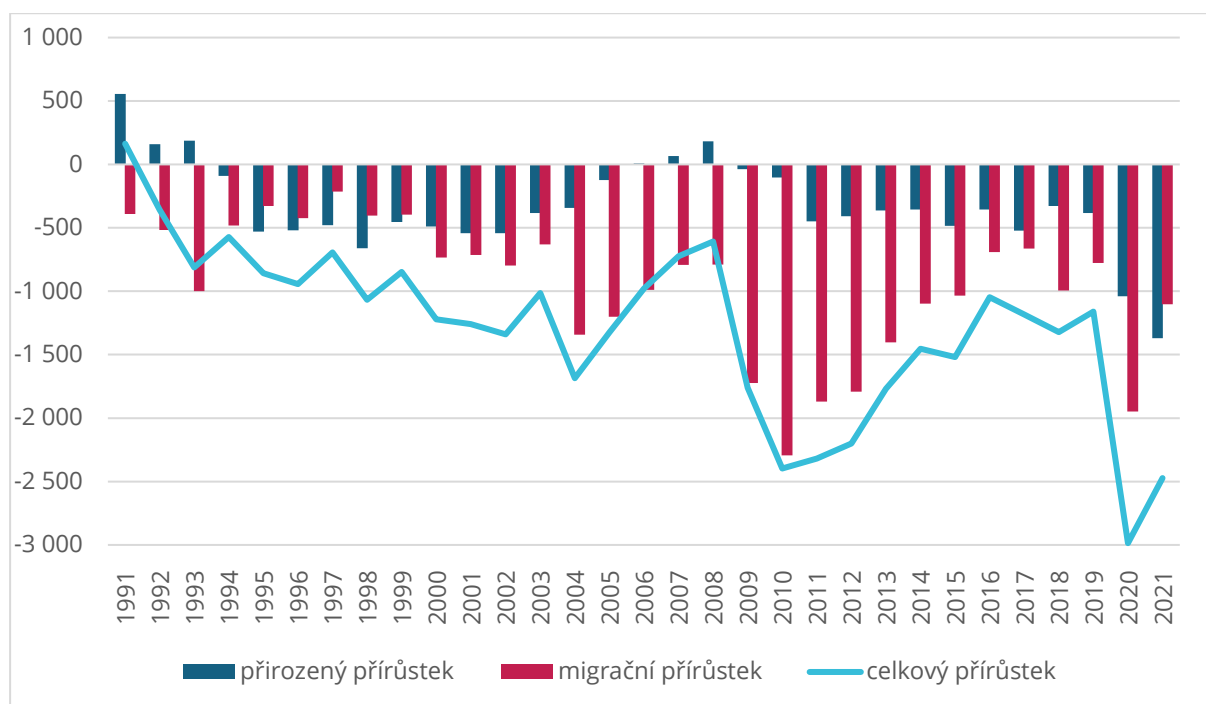
Zdroj dat: ČSÚ SLDB 2011 a 2021 [2], zpracování Ostravská univerzita

Migrace

Podmínky populačního vývoje na úrovni města Ostravy prošly změnami nejen v důsledku ekonomických, sociálních a geopolitických faktorů, ale také v souvislosti s výraznými proměnami na pracovním trhu a trhu s bydlením v rámci celého regionu. Ostrava, podobně jako mnoho dalších měst v republice, zažívá v posledních letech stagnaci v počtu dokončených nových bytů. Tato stagnace v bytové výstavbě je zčásti spojena s úbytkem nově narozených dětí. I když je pozorována stagnace v bytové výstavbě, která je doprovázena nižším počtem nově narozených dětí, tak zároveň v Ostravě zaznamenáváme pokles dynamiky migrační ztráty města (viz Graf 3). Přetrvávajícím problémem města Ostravy jsou vedle nedostupnosti bytů i dispozice a kvalita bytů, které se na místním trhu s bydlením již vyskytují. Zjednodušeně lze říci, že nezanedbatelná část bytového fondu je často ve špatném technickém stavu, finančně nedostupná, v nevyhovujících dispozicích či v lokalitách, které neodpovídají potřebám rodin. Zejména v centrálních částech města je pak problematická celková kvalita prostředí pro život rodin [1]. Pro budoucí populační růst města je klíčové tento nesoulad mezi poptávkou a nabídkou na trhu s bydlením aktivně řešit. Pro přilákání nových obyvatel je nutné rodinám nabídnout alternativu k stále často preferovanému rodinnému domu v okolních obcích.

Graf 3 Přirozený, migrační a celkový přírůstek města Ostravy

Zdroj dat: ČSÚ 2023 [1], zpracování Ostravská univerzita, pozn.: rok 2022 je z grafu kvůli omezení jeho zkrácení vynechán

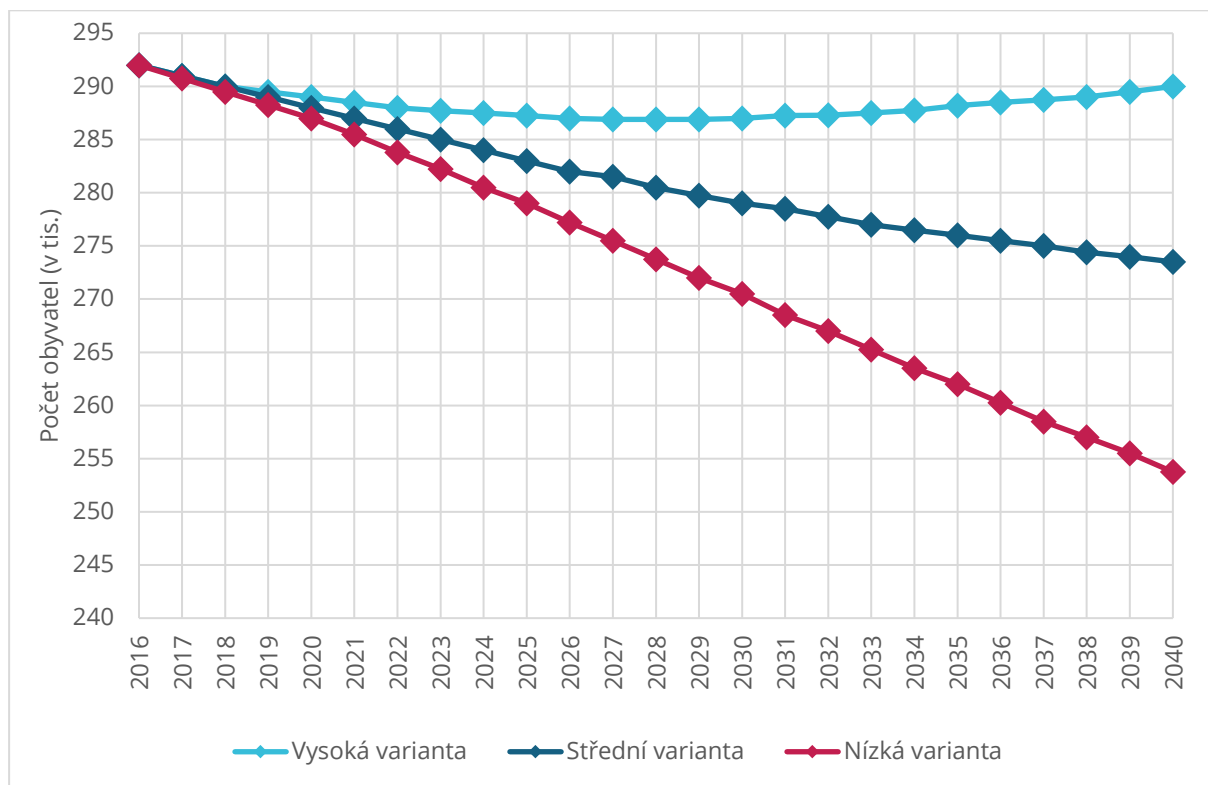
Město Ostrava se dlouhodobě potýká s negativním migračním přírůstkem, resp. s odlivem obyvatelstva. I přes nově přichozí obyvatele města, odcházelo za posledních 30 let průměrně více než 950 lidí ročně. Tento trend se zvrátil v roce 2022, zejména kvůli migraci ukrajinských uprchlíků, kdy poprvé od roku 1991 zaznamenala Ostrava kladné migrační saldo (4 733 osob).

Prognóza vývoje celkového počtu obyvatel

Tato a následující kapitola se datově opírá o Prognózu vývoje obyvatelstva Ostravy [3]. Tato prognóza počítá se třemi různými variantami možného vývoje a to vysokou, střední a nízkou v závislosti na různých proměnných do roku 2040 (viz Graf 4). Počet obyvatel města Ostravy bude s vysokou pravděpodobností dále klesat, a to nejspíše po celé období prognózy. Podle střední varianty prognózy by mělo do roku 2030 dojít k poklesu počtu obyvatel na úroveň 279 tis. osob, tedy téměř o 7 tisíc oproti roku 2022. Podle nízké varianty prognózy počítající s vyšší intenzitou úmrtnosti, nižší intenzitou plodnosti a s každoroční migrační ztrátou přibližně na současné úrovni by pokles počtu obyvatel ke konci roku 2030 mohl činit přibližně o 13 tis. obyvatel v porovnání s koncem roku 2022. Pouze vysoká varianta v první polovině období prognózy připouští populační růst Ostravy. Podle vysoké varianty by v roce 2030 vzrostl počet obyvatel na zhruba 287 tis., což je o 1 tis. obyvatel více než v roce 2022. Podle nejpravděpodobnější střední varianty by však počet obyvatel měl dále klesat a dosáhnout hodnoty 273 tis. osob. Podle nízké varianty, která po celou dobu pracuje s migračními ztrátami na aktuální úrovni, by však počet obyvatel mohl v krajním případě poklesnout zhruba na hodnotu 253 tis. osob. To znamená, že v roce 2040 může na území města Ostravy žít mezi 253 tis. a 290 tis. obyvateli, přičemž nejpravděpodobnější hodnota leží přibližně ve středu tohoto intervalu.

Graf 4 Demografická prognóza města Ostravy a její varianty

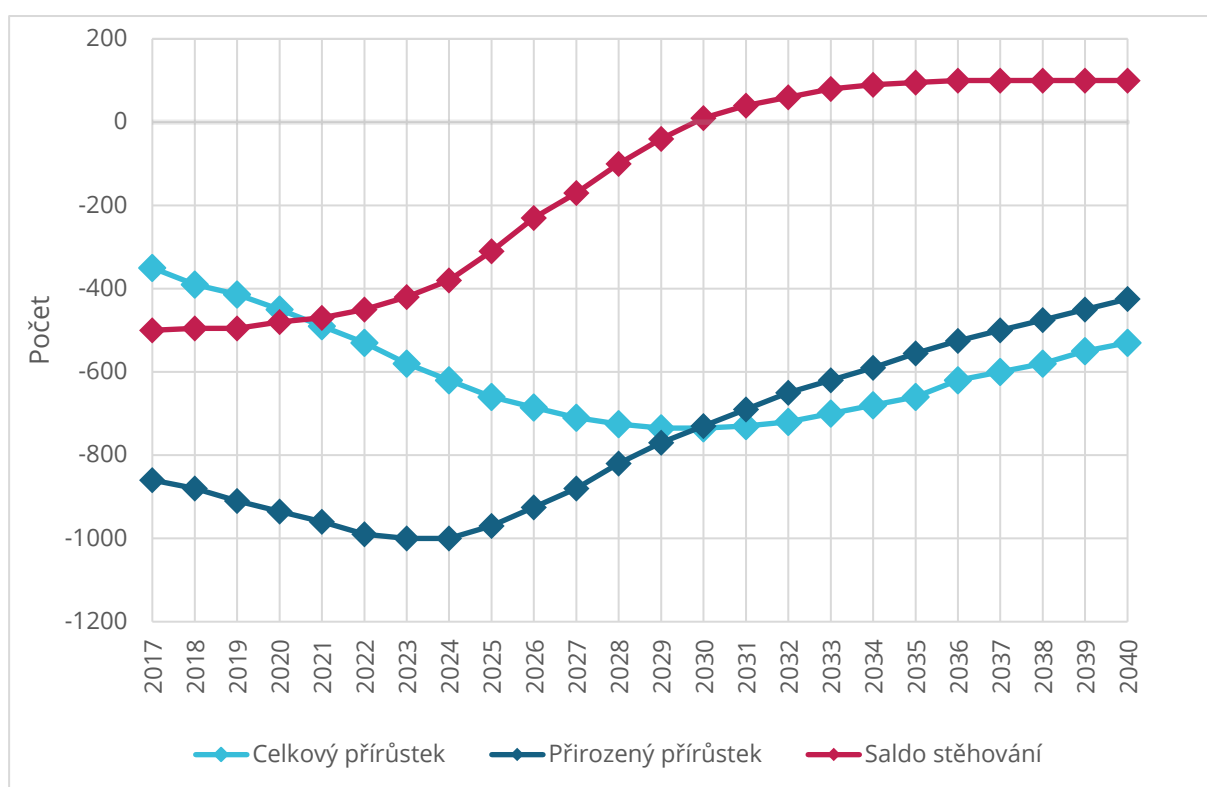
Zdroj dat: Prognóza vývoje obyvatelstva Ostravy [3], zpracování Ostravská univerzita

Prognóza migrace na území města Ostravy

Rychlejšímu poklesu populace města lze předejít pouze pozitivním migračním saldem v kontextu očekávaného vývoje přirozeného úbytku obyvatel. Přirozený úbytek bude pravděpodobně výraznější než současná úroveň, přičemž se očekává záporná bilance přes celé období prognózy, přesahující 400 osob ročně (viz Graf 5). I když se očekává stagnace v počtu úmrtí, je téměř jisté, že se sníží počet novorozenců. Generace potenciálních matek, které nyní vstupují do reprodukčního věku, je značně menší než ty, které tento věk opouštějí nebo opustí do roku 2040. I při dalším možném růstu celkové plodnosti nelze očekávat, že by byl vykompenzován pokles reprodukčního potenciálu žen v Ostravě způsobený změnou věkové struktury [3].

Graf 5 Očekávaný vývoj bilance obyvatelstva města Ostravy, střední varianta prognózy

Zdroj dat: Prognóza vývoje obyvatelstva Ostravy [3], zpracování Ostravská univerzita

Výše zobrazená nejpravděpodobnější střední varianta prognózy však nemusí být definitivní. Při realizaci vhodných opatření lze dosáhnout vysoké varianty demografického vývoje, která však počítá s vysokými migračními zisky kolem 500 osob ročně v kombinaci s relativně vysokou plodností žen (kolem 1,7 dítěte na jednu ženu). Scénář vysoké varianty by v případě jeho naplnění měl po roce 2030 znamenat přechod od úbytku k nárůstu počtu obyvatel města. Pro naplnění tohoto scénáře je však dle autorů prognózy nezbytné na trh uvést přibližně 300–400 nových bytů ročně [3], které by byly poskytnuty novým nájemníkům, přednostně mladým rodinám. Toho lze dosáhnout investicemi jak do veřejného, tak i soukromého sektoru či jejich kombinací.

Potřeby ostravských rodin

V druhé polovině roku 2020 byl proveden celoměstský Průzkum potřeb ostravských rodin, který probíhal formou dotazníkového šetření. Byl zaměřený na to, jak jsou obyvatelé spokojeni s různými aspekty života v Ostravě. Místní byli dotazováni na to, co je trápí, co se jim líbí nebo naopak nelíbí, co jim ve městě chybí a co by měla Ostrava směrem k rodinám napravit či zlepšit. Přes 1 800 zástupců rodin se vyjádřilo ke kvalitě různých aspektů života v Ostravě a také, zda uvažují nad setrváním či odchodem z města a hybnými silami těchto myšlenek. Kompletní přehled výsledků lze nalézt v Příloze 1 či dashboardu na webových stránkách fajnarodina.cz¹. Šetření bylo cíleno na ostravské rodiny. Nejčastějšími respondenty byli právě rodiče s dítětem či dětmi, případně jeden rodič s dítětem či dětmi. Silnou skupinou byly i páry bez dětí, které ve velmi převážné většině případů založení rodiny vidí v horizontu maximálně do pěti let. Mezi dotázanými převládají rodiny s jedním či dvěma dětmi. Věk respondentů se nejčastěji pohyboval v rozmezí 25 až 34 a 35 až 44 let.

Kvalita aspektů života ve vztahu k rodinám

Respondenti projevovali svou spokojenost s kvalitami různých aspektů života v Ostravě ve vztahu k rodinám. Z výsledků vyplývá, že rodiny jsou poměrně spokojeny s většinou ze zjišťovaných aspektů. Mezi aspekty, které si ostravské rodiny pochvalují a jsou s nimi nejvíce spokojeny, se řadí městská hromadná doprava, zdravotnická zařízení a také školství, ať jde o školy mateřské, základní, střední nebo vysoké. Tyto aspekty pokořily hranici 50 % spokojenosti. Naopak ostravské rodiny příliš spokojeny nejsou s aspekty jako jsou dostupnost adekvátního bydlení, jesle, poradenství pro rodiny, bezbariérovost budov, přívětivost veřejného prostoru a aktivity pro dospívající. Výrazná nespokojenost se projevila u aspektů životního prostředí a bezpečí. U aspektu pracovních možností byla zaznamenána jak vysoká spokojenost, tak paradoxně i poměrně vysoká nespokojenost, ta však nebyla tak významná jako v případě životního prostředí a bezpečí.

Co by Ostrava ve vztahu k rodinám měla zlepšit?

Přesně tento dotaz byl ostravským rodinám v dotazníkovém šetření položen. Otázka byla nepovinná a obyvatelé mohli sdělit cokoli, co je napadá a trápí. Mezi velmi často zmiňovanými faktory se objevovalo životní prostředí, zejména jeho znečištění a špatný stav ovzduší, dále obyvatelé vyjadřovali touhu zlepšit dostupnost bydlení. V této oblasti Ostravané skloňovali nedostupnost startovacích bytů, malou nabídku obecního bydlení a vysoké ceny nájmu. Silnější hlasy se ozývaly u nabídky volnočasových aktivit pro děti a rodiny, respondenti by v tomto ohledu ocenili širší nabídku možností. Rodiny by rovněž ocenily silnější informovanost, protože řada respondentů měla pocit, že jsou špatně informováni o blížících se akcích či dění ve městě.

¹ DOSTUPNÉ NA: WWW.FAJNARODINA.CZ/PRUZKUMPOTREB

Město přívětivé k rodinám a dětem

Frekventovanou odpovědí respondentů byl požadavek na zlepšení veřejného prostoru ve vztahu k rodinám a dětem. Měl by pro ně být přívětivější a více přátelský. Obyvatelé by přivítali větší dostupnost například přebalovacích místností či koutků nebo toalet, primárně v blízkosti hřišť a odpočinkových zón. Mnozí uvádí, že jim chybí širší nabídka prostor v zeleni a v parcích pro trávení volného času a odpočinek s rodinou nebo venkovní krytá místa, kde by mohli společně prožít volný čas s rodinou a přáteli i za nepříznivého počasí. Rodiny trápí taktéž fyzická podoba města, objevily se reakce na špatně navržené a neudržované chodníky, po kterých je složité pohybovat se s kočárkem, na nevhodné umístění přechodů, cyklostezek a celkově na nepřívětivé prostředí pro chodce a hlavně děti.

S prostorem přívětivým k rodinám a dětem velmi úzce souvisí i dětská hřiště či sportoviště, tento aspekt života rodin byl druhým nejčastěji skloňovaným. Podle dotázaných není nabídka hřišť a veřejných sportovišť pro děti dostačující a stávající místa jsou dle nich často ve špatné kondici nebo neudržovaná. Mnozí si postesklí nad nepřístupností hřišť u mateřských nebo základních škol a uvítali by jejich otevření pro veřejnost v době po skončení vyučování, jelikož často bývají jediným kvalitním prostorem pro děti v blízkosti jejich bydliště.

Bezpečí

Nejvýraznější potřebu zlepšení ostravské rodiny pociťují v oblasti bezpečí. Odpovědi se nejčastěji týkaly bezpečí obecně, objevily se však také konkrétnější názory související kupříkladu s dopravou. Lidé mají obavy z bezohledných řidičů a rychlé jízdy v ulicích. Ještě výraznější shoda panovala s potřebou řešit celkový pocit bezpečí a drobnou kriminalitu některých skupin obyvatel. Ostravští respondenti problémy vnímají jak v ulicích, tak právě na dětských hřištích, která bývají často cílem vandalů a problémových skupin obyvatelstva. To má za následek obavy, ba dokonce strach z návštěv hřišť a herních prvků ze strany samotných dětí a rodičů s dětmi.

Úbytek obyvatelstva Ostravy

Již dlouhou řadu let se Ostrava, a ostatně celý Moravskoslezský kraj, potýká s úbytkem svého obyvatelstva, který je způsoben zejména odchodem lidí za hranice města. Tento trend bude s velkou pravděpodobností nadále pokračovat i v dalších letech či desetiletích. Statistické údaje jasně ukazují, kdo mezi odstěhované ostravské obyvatele patří.

Kdo odchází?

Ze zjištění Českého statistického úřadu je zjevné, že skupiny obyvatel, které odchází, jsou lidé v manželských svazcích a věkové skupiny primárně mezi 15, respektive 20 až 40 lety života, tedy ostravští mladí lidé, mladé páry a mladé rodiny. Z výsledku průzkumu Potřeb ostravských rodin vyplývá, že o odchodu z města přemýšlí, nebo jej už mají naplánovaný, téměř polovina z dotázaných. Nejpočetněji zastoupené věkové skupiny jsou 25 až 34 a 35 až 44 let, jde v drtivé většině o páry s dětmi a páry bezdětné, které plánují v horizontu do 5 let založit rodinu. Zamýšleným cílovým místem stěhování je nejčastěji zázemí Ostravy nebo vzdálenější místa v kraji, či úplný odchod z něj. O stěhování v rámci města uvažuje minimální počet dotázaných.

Hybné síly

Jací jsou hlavní hybatelé stěhování se či rozmýšlení se nad ním u ostravských rodin? Dotázaní určovali vliv vybraných oblastí. Absolutně nejvýrazněji působí aspekt špatného stavu životního prostředí a znečištění ovzduší. Dalšími jsou nízká bezpečnost, hlučné prostředí, preference jiného typu bydlení, primárně rodinného domu, a nedostatek zeleně ve městě. Specifickou oblastí jsou lepší pracovní podmínky a vyšší platové ohodnocení jinde. Tato oblast je oproti všeobecnému přesvědčení významně nižší než předchozí jmenované. Pokud lidé neidentifikovali pravý důvod, který je vede ke stěhování nebo o přemýšlení nad ním, mohli jej přesto sdělit. Odpovědi byly shrnuty do faktorů, které lidi z města „vyhání“ anebo naopak je k odstěhování mimo Ostravu „lákají“. V převážné většině převládají ty, které obyvatele vyhání. Odpovědi rodin se často soustřeďují na neatraktivní prostředí, nízkou bezpečnost, špatnou situaci na trhu s bydlením, problematickou sociální skladbu obyvatelstva a kvalitu životního prostředí.

Trávení volného času ostravských rodin

Průzkum potřeb se dále zabýval otázkami, kde, jak a proč rodiny tráví svůj volný čas. Ten byl pro potřeby průzkumu definován jako víkendy a svátky. Odpovědi na tuto otázku byly následující. Polovina z dotázaných ráda tráví volný čas mimo město na území Moravskoslezského kraje, čtvrtina ráda zůstává na území Ostravy a stále poměrně početná skupina volný čas tráví doma. Na otázku, jak rodiny tráví svůj volný čas, byly nejčastějšími odpověďmi výlety mimo město, následované sportem, návštěvami rodiny a přátel, v přírodě. Významná část respondentů také uvedla, že volný čas tráví doma či na zahradě. Respondenti, kteří uvedli, že tráví čas mimo město, zároveň uvedli, že hlavním důvodem, proč takto tráví svůj volný čas, je touha po čistém vzduchu, zájem být v přírodě a mimo ruch města.

Jaká je ideální představa trávení volného času? Mezi rodinami naprosto převládá touha trávení svého volného času kulturními aktivitami. Početně zastoupené byly také odpovědi, kde příroda, parky a lesy nebo sport jsou označeny za místa ideálního trávení volného času. Poměrně velká část odpovědí se také týkala procházek po městě, akcí pro rodiny s dětmi a trávení chvil s rodinou a přáteli.

Výchozí stav rodinné politiky SMO

Zhodnocení výchozího stavu rodinné politiky vychází z dokumentu Evaluace naplňování Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy v časovém období 2019 až 2022 (viz Příloha 2).

Ve sledovaném období bylo pod záštitou rodinné politiky v Ostravě realizováno přes 100 projektů. Přibližně třetinu z těchto projektů realizovalo přímo statutární město Ostrava a jeho městské obvody, většinu projektů však realizovaly ostatní subjekty, které se tématu rodin a jejich života v Ostravě věnují. Toto svědčí jednak o tom, že rodinná politika má v Ostravě významnou síť spolupracujících organizací a také, že je v současnosti, minimálně z pohledu množství projektů, tažená právě s jejich přispěním.

V rámci evaluace naplňování Koncepce rodinné politiky ve zmíněném časovém období proběhlo dotazníkové šetření mezi stakeholdery, jehož výsledky byly vesměs pozitivní, zejména s ohledem na personální kapacity a velikost rozpočtu, kterým rodinná politika ročně disponovala. Další rozvoj rodinné politiky v Ostravě je tedy podmíněn disponibilními zdroji věnovanými na její přímou realizaci. Respondenti, kteří aktivně pracovali s koncepcí a využívali ji jako oporu při žádostech o finanční prostředky či jinou podporu, hodnotili zpravidla jednotlivá opatření významně lépe než ti, kteří s tímto dokumentem nepracovali.

Stakeholdery nejlépe hodnocenými opatřeními ve smyslu jejich naplňování byla:

- Podpora rodinné soudržnosti
- Podpora a rozvoj služeb zabývajících se volnočasovými aktivitami rodin
- Podpora informovanosti o rodinné politice města a mediální podpora rodinného života včetně mezigeneračního

Naopak stakeholdery nejhůře hodnocenými opatřeními ve smyslu jejich naplňování byla:

- Podpora vícegeneračního soužití
- Podpora harmonizace pracovního a rodinného života u zaměstnavatelů zřizovaných městem i u dalších zaměstnavatelů působících ve městě
- Město přátelské k rodině

Z evaluace rovněž vyplývá, že ve sledovaném období byly položeny pomyslné základy pro další rozvoj rodinné politiky města. Budoucí rozvoj rodinné politiky je však podmíněn výraznější politickou podporou nejen na úrovni statutárního města, ale i městských obvodů. Dokladem nutnosti výraznější podpory je již v předešlé koncepci naplánované opatření „Město přátelské k rodině“, které je organizačně a finančně poměrně náročné. Pro zlepšení v této oblasti bude potřeba dlouhodobě koordinovaného postupu různých institucí statutárního města Ostravy.

SWOT analýza

SWOT analýza patří mezi základní, avšak efektivní nástroje pro shrnutí zjištění v analytické části koncepčních dokumentů. Silné a slabé stránky představují tzv. vnitřní dimenzi, což znamená, že reflektují to, čím Ostrava reálně disponuje a co ji charakterizuje v rámci tématu rodinné politiky. Tyto faktory mohou být změněny provedením vhodných opatření. Naopak příležitosti a ohrožení reprezentují tzv. vnější dimenzi, což jsou jevy vycházející z okolního prostředí a město je nemůže přímo ovlivnit. Město se však může na ně připravit, v případě příležitostí je využít a v případě ohrožení se jim aktivně bránit. Jednotlivé body SWOT analýzy jsou opatřeny stručným komentářem a řazeny tak, aby na sebe tematicky navazovaly, což neurčuje pořadí jejich významnosti. V SWOT analýze mohou být zahrnuty i body, které nejsou v textu analytické části výslovně zmíněny, ale vycházejí z celého procesu přípravy koncepce. Některé z bodů vycházejí z ostatních platných strategických a koncepčních dokumentů statutárního města Ostravy. Toto ztvárnění SWOT analýzy bylo zvoleno pro lepší srozumitelnost a čtivost textu pro čtenáře.

Silné stránky

- Nižší životní a provozní náklady v porovnání s jinými městy**
Ostrava se navzdory rostoucím životním nákladům napříč Českem řadí mezi města s nižšími životními náklady. Zejména ceny nemovitostí ve srovnání s jinými krajskými městy zůstávají na nižší úrovni, a to i při srovnání v přepočtu s průměrnými příjmy.
- Kvalita a dostupnost městské hromadné dopravy**
Poměrně propracovaný systém městské hromadné dopravy patří v různých studiích a průzkumech k jednomu z nejlépe hodnocených aspektů života v Ostravě.
- Množství zeleně**
Jedním z vedlejších efektů postupného útlumu průmyslu jsou rozsáhlé zelené plochy, které se ve městě vyskytují a vytvářejí pomyslnou zelenou kulisu.
- Velké množství rozvojových ploch**
Další „štěstí v neštěstí“ představuje poměrně velký počet volných ploch, a to i v atraktivních lokalitách. Po realizaci vhodných opatření mohou takováto místa sloužit rodinám k trávení volného času či k bydlení, pokud budou určena k zástavbě.
- Zvyšující se důraz na kvalitu vzdělávání**
Město Ostrava si uvědomuje, že investice do vzdělání svých obyvatel ji může přinést v dlouhodobém horizontu významné zisky a pomoci překonat řadu svých aktuálních problémů. To se projevuje narůstající podporou celého vzdělávacího systému od mateřských škol až po univerzity.

- **Kultura a kulturní nabídka pro rodiny**

Kultura a širší její nabídky pro rodiny od komerčněji založených akcí až po náročné diváky představuje významnou výhodu oproti ostatním městům. Snaha o kultivaci obyvatel skrze kulturu může v dlouhodobém časovém horizontu městu rovněž významně pomoci se vyrovnat se svou průmyslovou minulostí.

- **Poloha města vzhledem k rekreačním oblastem**

Touto silnou stránkou disponují prakticky všechny města v Moravskoslezském kraji. Oproti ostatním však má Ostrava díky své lokaci „ve středu“ dostupné jak Jeseníky, tak i Beskydy.

- **Některé městské čtvrti jsou nadstandardně vybavené pro rodiny**

V Ostravě lze nalézt lokality, které jsou ideálním prostorem pro život rodin, které vše potřebné nacházejí v docházkové vzdálenosti. Je potřeba však rozšiřovat množství takovýchto lokalit. Aktuální kvalitní lokality pro rodiny mohou sloužit jako příklad dobré praxe, jak rozvíjet zbytek města. Pro město je také významné fungování volnočasových areálů celoměstského charakteru jako Dolní oblast Vítkovice, Lanek, ZOO, Bělský les či Komenského sady. Na místní úrovni se projevuje poměrně propracovaný systém rodinných center (Příloha 3).

Slabé stránky

- **Velké množství fyzických bariér a velké dopravní vzdálenosti**

Průmyslová minulost se dodnes projevuje různými bariérami v prostoru města, které je kvůli tomu rozděleno na menší obytné celky. Tyto bariéry navyšují přepravní vzdálenosti a přesun z jedné části města do jiné často působí jako přesun mezi různými městy.

- **Horší životní prostředí a jeho percepce**

Problémy se znečištěním životního prostředí jsou i přes významný pokrok v této oblasti dominantním faktorem, které rodiny uvádějí jako motivaci k odstěhování. Částečně je stav životního prostředí vnímán jako horší, než ve skutečnosti je.

- **Kvalita a dostupnost zeleně**

Ostrava sice disponuje významným množstvím zeleně a působí tedy jako město plné zeleně, řada ploch je však z různých důvodů nedostupných či se jedná o zeleň, která nemůže plnit rekreační a volnočasové funkce, protože nemá žádnou doprovodnou infrastrukturu.

- **Kvalita veřejných prostranství**

Významným problémem města je nízký počet skutečně kvalitních a udržovaných veřejných prostranství. Počet a kvalitu takovýchto prostorů se sice daří postupně zvyšovat, ale celkový stav je v porovnání s obdobnými městy spíše podprůměrný.

- **Nadužívání automobilů**

Automobily patří mezi dopravní prostředky s největšími nároky na prostor. V Ostravě je řada prostorů vyčleněná prakticky pouze pro automobily, a to zamezuje vhodnějšímu využití takovýchto prostorů pro funkce, které by přinášely rodinám a městu větší benefity.

- **Pocit bezpečí**

V Ostravě se vyskytují místa, která setrvale vyvolávají snížený pocit bezpečí u svých návštěvníků. Byť dostupná data o kriminalitě nepotvrzují, že by takové prostory byly místy, kde lidem hrozí skutečné nebezpečí, lidé se jim raději preventivně vyhýbají. Průzkumy ukazují, že i automobily přispívají k pocitu nebezpečí.

- **Chybějící politika rozvoje bydlení a slabá bytová výstavba**

Ostrava nutně potřebuje vytvořit a začít naplňovat novou politiku rozvoje bydlení. Zkušenosti ze zahraničních měst, které trápily podobné problémy jako Ostravu, ukazují, že rozvoj bydlení představuje jeden z klíčových nástrojů, jak stabilizovat počet obyvatel a začít lákat nové.

- **Bipolarita města**

Zatímco některé lokality v rámci Ostravy mají výbornou vybavenost a rodiny zde žijící se těší poměrně vysoké kvalitě života, jiné lokality jsou významně podvybavené a svým obyvatelům nemají mnoho co nabídnout. Do takovýchto lokalit je pak vytlačováno chudší obyvatelstvo města a dochází zde ke koncentraci sociálních problémů.

- **Narušený životní cyklus rodin**

Studie potřeb ostravských rodin ukázala, že Ostrava je město vhodné pro jednotlivce a bezdětné páry. Po narození dětí se pak rodiny přesouvají do zázemí Ostravy či mimo Moravskoslezský kraj. Tento úbytek obyvatel nedokážou zmírnit ani místní univerzity, které kvůli překážkám ve financování nových studijních programů nemohou přilákat větší počet nových studentů, kteří by se ve městě mohli potenciálně usídlit.

- **Slabá pozice rodinné politiky města**

Rodinná politika má poměrně symbolický rozpočet, který ji v současnosti umožňuje realizovat pouze „měkké projekty“. Podpora rodin je sice součástí podpory sportu, kultury, vzdělávání a dalších veřejných služeb, které město Ostrava podporuje, nicméně tato roztržitost omezuje možnosti vytvořit promyšlenou strategii rozvoje města ve smyslu jeho transformace na město vhodné pro život rodin.

Příležitosti

- Nárůst preference života ve městech u mladších generací a mladých rodin**
Tento trend je patrný zejména v západní Evropě, ale postupně se začíná přesouvat i k nám. Potomci rodin, které žily na předměstí, často upřednostňují městský styl života a výhody, které to přináší. Řada měst právě na tomto faktu staví strategii svého dalšího rozvoje.
- Zájem o zdravý životní styl a aktivní trávení volného času**
Napříč generacemi narůstá zájem o zdravý životní styl a aktivní trávení volného času. Při realizaci vhodných opatření lze toto propojit s vysokým počtem volných a zelených ploch, kterými Ostrava disponuje a naplnit tak poptávku po sportovní a volnočasové infrastruktuře.
- Snižující se zájem mladé generace o vlastnictví automobilu**
Již i v Česku je patrný pokles zájmu o řidičská oprávnění u příslušníků mladších generací. Toto otevírá ve střednědobém horizontu cestu pro práci s veřejnými prostranstvími a uličním profilem a dává možnost vytvořit tak přívětivější a bezpečnější prostředí pro rodiny.
- Nové dotační programy**
Evropská unie si uvědomuje význam měst z pohledu rozvoje společnosti a ekonomiky a podporuje řadu opatření zvyšujících kvalitu života jejich obyvatel. Významnější podporu pak mohou očekávat právě regiony a města, která obdobně jako Ostrava procházejí odklonem od těžkého průmyslu. Tyto finanční zdroje je potřeba vhodně využít k proměně města z města přizpůsobeného pro potřeby průmyslu na město pro lidi.

Ohrožení

- Neakceptování soudobých trendů rozvoje měst**
Ve světě vznikají stále nové přístupy, jak řešit problémy, se kterými se Ostrava ve vztahu nejen k rodinám potýká. Je potřeba se s rozvahou inspirovat a být otevřený novým řešením, která v jiných městech fungují a přinášejí těmto městům konkurenční výhodu v udržení si rodin a pobídkám k životu na jejich území.
- Neukončená restrukturalizace regionu**
Na podporu regionů a měst, které procházejí transformací, se ze strany státu či EU nelze donekonečna spoléhat. Ostrava se musí v následujících letech „emancipovat“ a převzít zodpovědnost za svůj rozvoj pevně do svých rukou.

- **Pokračující úbytek počtu obyvatel města a celého kraje**

Vzhledem k tomu, že je Ostrava nastavena na opětovný nárůst počtu obyvatel, tak je velmi rizikové z různých důvodů na takovýto vytoužený vývoj spoléhat či jej naopak nedotahovat do konce. Polovičatá a nedomyšlená řešení mohou Ostravě v dlouhodobém horizontu významně uškodit.

- **Změna klimatu a zhoršení stavu životního prostředí**

Reálným rizikem je změna klimatu, která bude mít významný vliv na kvalitu života rodin ve městech. Častější extrémní počasí jako vlny veder či dlouhá období sucha budou zejména pro děti a starší obyvatele náročná. V krajních scénářích hrozí, že tyto extrémní posílí tendence obyvatel k životu mimo město.

Shrnutí poznatků analytické části

- Ostrava v letech 1991–2021 ztratila dle Českého statistického úřadu 47 000 obyvatel, což odpovídá nejvíce negativní variantě demografické prognózy města Ostravy. Úbytek obyvatel je významně tažen jejich odchodem z města Ostravy, byť v posledních letech existují signály naznačující postupné tlumení tohoto jevu. Tento jev byl však narušen pandemií COVID-19, která dočasně posílila migrační tendence obyvatel. Naopak pozitivně se z pohledu migračního vývoje projevila migrační vlna způsobená válkou na Ukrajině, která znamenala pro Ostravu zbrzdění dlouhodobého negativního migračního salda.
- Dle studie potřeb ostravských rodin dochází k vystěhovávání obyvatel dle určitého vzorce, kdy silněji zvažují a plánují odchod rodiny po narození dětí. Z výsledku vyplývá, že hlavní motivací k odchodu již není primárně lepší pracovní uplatnění v jiném městě, tak jako tomu bylo v předešlých dekáдах, ale zejména životní prostředí, bezpečnost, hluk, jiný preferovaný typ bydlení jako je např. rodinný dům. Svou roli hraje i celková nepřívětivost Ostravy pro rodiny. Ta se projevuje zejména v nedostupnosti kvalitní zeleně, podoby a čistoty veřejného prostoru a nadužíváním automobilů jako hlavního způsobu přepravy ve městě. Ve zkratce se jedná o pochopitelné chování rodičů, kteří chtějí pro své děti „to nejlepší“ a tak volí změnu bydliště do míst, která budou více odpovídat jejich potřebám. Toto narušuje „životní cyklus rodin“ žijících ve městě, který ani místní univerzity svými snahami přilákat nové, mladé obyvatele, nedokážou zlomit.
- Obyvatelstvo města Ostravy stárne, to je dáno tzv. „stárnutím shora“, což je způsobeno prodloužením délky dožití jeho obyvatel, a zároveň tzv. „stárnutím zdola“, tedy menším počtem nově narozených, kteří nezvládají početně doplňovat předešlé generace. V následujících několika letech však lze očekávat dočasné zmírnění tohoto trendu, což je dáno tím, že silné ročníky vstoupily do reprodukčního věku. Po nějakou dobu lze tedy očekávat silnější poptávku po prarodinných aktivitách cílící na mladší ročníky, zejména na rodiny s dětmi, děti a dospívající. V dlouhodobém horizontu je pak potřeba se aktivně zabývat otázkou mezigeneračního soužití a problematikou stárnutí obyvatelstva.
- Rodinná politika města Ostravy je zapojenými stakeholdery hodnocena vesměs pozitivně, nicméně v rámci nastavených parametrů daných personálními, projektovými a finančními zdroji již dosáhla svého pomyslného maxima. Budoucí rozvoj rodinné politiky města Ostravy je tedy podmíněn širší politickou podporou, ve smyslu intenzivnější alokace zdrojů na tuto politiku.
- Z průběhu setkání pracovních skupin a strategického týmu je zřejmé, že rodinná politika je v současnosti často zaměňována za sociální politiku. Toto zaměňování rodinné politiky za politiku sociální dále oslabuje její pozici a nedovoluje maximalizovat její potenciál.

2.

Návrhová část Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy

Vize, priority a opatření rodinné politiky

Návrhová část definuje podobu rodinné politiky města Ostravy do roku 2030. Rodinná politika by se měla stát průřezovou politikou, která zasahuje do nejrůznějších oblastí života rodin, jako je např. bydlení, školství, sport, kultura, trh práce, doprava apod. Rodinná politika by měla dostat rodinu do centra pozornosti statutárního města Ostravy a jeho městských obvodů, což znamená v praxi uplatňovat prorodinný úhel pohledu na všechny záležitosti, které se dotýkají života rodin. Z tohoto důvodu je zachována původní vize rodinné politiky a dále je rozvíjena.

„Rodina má v Ostravě přirozený a rozmanitý prostor pro rozvoj svého života a je základem prosperity města.“

Důraz je nově kladen zejména na slovo prostor, které koncepce chápe doslovně, a tedy že je potřeba přetvořit Ostravu v místo, kde budou rodiny chtít žít. Tímto by měla koncepce přispět k řešení jednoho z nejpálčivějších problémů města – úbytku jeho obyvatel. Cílem koncepce je vytvořit podmínky a prostředí příznivé pro rodiny, ve kterém mohou naplňovat své potřeby, rozvíjet se a prosperovat. Koncepce zastřešuje aktivity ve prospěch rodin na území města, vytváří prostor pro jejich realizaci a vznik aktivit nových ve snaze zlepšit kvalitu života rodin na území města. Návrhová část koncepce obsahuje čtyři priority, které jsou dále doplněny o jednotlivá opatření a příklady aktivit, které by tyto priority měly naplnit (viz následující schéma). Každá z priorit a opatření jsou rozepsány v následujících podkapitolách. Naplňování koncepce se pak věnují samostatné akční plány.

Schéma priorit a opatření Koncepce rodinné politiky

Priorita 1: Město přívětivé k rodinám

Priorita si klade za cíl navázat na dnes již ve světě běžný rozvojový trend měst přívětivým k rodinám, který spočívá v postupném přizpůsobování podoby města potřebám rodin. Rodiny potřebují nejen specifické prostory určené přímo jim, ale také to, aby je město tím, jak celkově vypadá a funguje, vybízelo k tomu, aby zde chtěly žít a vychovávat své děti. V současnosti rodiny odcházejí z Ostravy do míst, kde očekávají vyšší kvalitu života a které lépe naplní jejich potřeby. Priorita se soustřeďuje na investiční a podpůrné neinvestiční projekty, jejichž nositeli by měli být zejména město Ostrava a jeho městské obvody. Tato priorita by měla být zohledněna institucemi jako je např. MAPPA.

Opatření naplňující tuto prioritu:

Podmínky pro život všech generací

Opatření spočívá v přizpůsobování města Ostravy pro potřeby rodin. Obsahuje jednak rozvoj veřejných prostranství tak, aby byla přívětivá k rodinám, zejména pak s ohledem na bezpečnost, bezbariérovost a údržbu. Obsahuje však také podpůrné neinvestiční aktivity. Zejména však spočívá v rozvoji bydlení, volnočasové infrastruktury, komunitních center a jiných prostorů určených všem generacím.

Příklady typových aktivit, které naplňují opatření:

- Zlepšování bezpečnosti a bezbariérovosti veřejného prostoru
- Rozvoj volnočasové infrastruktury, rodinných a komunitních center a jiných prostorů určených všem generacím např. veřejná piknikoviště a griloviště
- Systém veřejných WC vybavených přebalovacími pulty na nejexponovanějších místech
- Vznik koncepce bydlení reflektující potřeby rodin a rozvoj bydlení určeného rodinám

Prostor pro život dětí a dospívajících

Opatření spočívá ve snaze přizpůsobit město potřebám dětí a dospívajících. Děti potřebují v rámci svého vývoje a postupného přirozeného začleňování do společnosti různé prostory odpovídající jejich potřebám dle věku. Také potřebují svobodu pohybu, aby se do těchto prostor mohly bezpečně v doprovodu dospělých, a ve vyšším věku i samy, dostat.

Příklady typových aktivit, které naplňují opatření:

- Budování a zlepšení údržby dětských hřišť a alternativních prostor pro dospívající jako jsou například workoutová hřiště, skateparky či jiná místa pro jejich běžné setkávání
- Aktivizace nevyužitých prostorů pod dopravními estakádami jako krytá hřiště či placky
- Rozvoj alternativních způsobů přepravy dětí a dospívajících
- Zavádění školních ulic, tedy časově omezený průjezd automobilů v blízkosti škol a školek
- Zapojování dětí a dospívajících do rozvoje města
- Dodržování principů desatera města přívětivého k dětem při plánování investic

Desatero města přívětivého k dětem

Toto desatero sestavil Tim Gill, nezávislý britský odborník na oblast života dětí ve městech [4], dle zkušeností zahraničních měst s plánováním jejich prostoru tak, aby odpovídal potřebám dětí. Vychází z myšlenky, že město musí svou podobou odpovídat potřebám jeho nejzranitelnějších obyvatel – tedy dětí. Zároveň, že takto designovaný prostor je vhodný pro každého obyvatele města. Děti totiž mají menší rozhled, dokáží hůře posoudit případná nebezpečí a mají menší možnost se samostatně pohybovat po okolí svého bydliště. Obdobné potřeby však nalezneme i u osob se sníženou pohyblivostí, jako jsou lidé v rekonvalescenci, senioři či lidé, kteří v daný okamžik neřídí automobil. Město vhodné pro život v 21. století je takové, ve kterém se mohou děti volně a bezpečně pohybovat bez doprovodu rodičů [4, 5].

Toto desatero je zjednodušující pomůckou pro ty, kteří v budoucnu budou s touto koncepcí pracovat. V zásadě se jedná o určité standardy, jak mají veřejná prostranství fungovat ve vztahu k dětem:

1. Plánovat očima dětí

Děti mají menší rozhled než dospělí, dokáží hůře odhadnout rychlost automobilů a jiných dopravních prostředků. Zároveň jsou zranitelnější při případných střetech. Každý zásah do veřejných prostranství by měl být zvažován touto optikou.

2. Zapojovat děti do plánování prostoru

Odhadovat potřeby dětí je poměrně náročná záležitost. To, co dospělí mohou považovat za drobnou nedokonalost návrhu veřejného prostranství, může být pro děti zásadní nedostatek. Z tohoto důvodu je doporučováno děti participativně zapojovat do procesu tvorby návrhů pro ně.

3. Snížení intenzity automobilové dopravy

Ve vybraných prostorech je vhodné omezit automobilovou dopravu z důvodu vysoké pravděpodobnosti srážky s chodci. Mezi typické příklady patří okolí základních škol, kde se zejména v ranních hodinách pohybují ve zvýšeném počtu děti spěchající na začátek vyučování. Obdobná opatření jsou vhodná i u míst s vysokou koncentrací dětí, jako jsou mateřské školy, dětská hřiště apod.

4. Ulice přizpůsobené pro nízkou rychlost

Výzkumy zabývající se rozvojem dopravy ve městech ukazují, že povolená rychlost automobilů 50 km/h v rezidenčních čtvrtích je nevhodná. Při srážce s chodcem je riziko úmrtí při této rychlosti přibližně 60 %. Při rychlosti 30 km/h však klesá přibližně na 10 % a to za cenu ztráty v řádu sekund pro řidiče projíždějícího rezidenční čtvrtí.

5. Budovat široké a dostupné chodníky

Chůze představuje základní způsob přepravy. I zarytý řidič automobilu musí po zaparkování zpravidla dojít finální část cesty pěšky. Dostupná síť širokých chodníků však u dětí umožňuje zde i trávit volný čas a hrát si.

6. Zlepšovat bezpečnost přechodů

Přechody přes cestu pro děti představují jedno z nejrizikovějších míst. Drobná nepozornost u dětí či u řidiče může mít fatální následky. Například v rezidenčních čtvrtích je vhodné budovat vyvýšené přechody, které otáčejí logiku věci tak, že chodec nepřechází silnici, ale automobil přejíždí přes část chodníku.

7. Bezpečná cyklodoprava

Bezpečná cyklodoprava představuje další z mozaiky možností samostatné přepravy dětí a dospívajících, a to zejména na krátké a střední vzdálenosti. Cesty do a ze školy, do kroužků či za zábavou se tak stávají jednodušší. Cyklodoprava zároveň podporuje pohybové návyky, jejichž nedostatek je dětem a dospívajícím často vytýkán. Ideální bezpečná cyklodoprava je fyzicky oddělená od automobilové a co nejméně křížuje tu pěší. Vhodná jsou i doprovodná opatření umožňující parkování kol a koloběžek v blízkosti škol, školek a dalších míst, kde lze očekávat zvýšený pohyb dětí.

8. Rozšiřování dostupnosti MHD

Pro děti a dospívající se jedná o základní způsob přepravy na delší vzdálenosti. Výhodné je budovat systém finančně dostupné městské hromadné dopravy již od útlého dětství, neboť podporuje návyk využívání tohoto způsobu přepravy i v dospělosti a snižuje závislost fungování města na automobilech.

9. Stromy v ulicích

Děti, obdobně jako další cílové skupiny (např. senioři či lidé s kardiovaskulárními onemocněními), jsou náchylnější k přehřívání v průběhu vln tropických teplot. Vzhledem k očekávanému nárůstu počtu tropických dní v následujících letech je vhodné začít s rozšiřováním uliční zeleně, která veřejná prostranství zastíňují a ochlazují.

10. Vytvářet prostory podporující hru a „učení se“

Děti jsou nesourodá skupina, která potřebuje rozdílné typy prostorů v závislosti na jejich věku. Veřejný prostor má podobně jako škola umožňovat dětem se postupně socializovat a samostatně zařazovat do společnosti. Současné výzkumy naznačují, že se u dětí a dospívajících častěji objevují psychické problémy i z toho důvodu, že takovýchto míst ve městech oproti předešlým desetiletím významně ubylo.

Priorita 2: Podpora ostravských rodin

Tato priorita rozvíjí aktivity realizované již v předešlé Konceptci rodinné politiky města Ostravy. Jedná se zejména o neinvestiční projekty, které mají za cíl zlepšit fungování a vyžití rodin skrze nabídku organizací a spolků, která by v rámci této priority měla být podporována. Tato priorita cílí na širší spektrum aktérů, např. městské obvody, neziskové a příspěvkové organizace, ale i rodiny.

Opatření naplňující tuto prioritu:

Podpora prorodinných aktivit

Opatření spočívá v podpoře nositelů aktivit, kteří vytvářejí nejen volnočasový program pro rodiny, ale kteří také přispívají svými aktivitami k větší soudržnosti rodiny, posílení mezigeneračních vztahů a komunitního života ve městě. Samostatnou oblast pak představují aktivity z kategorie primární prevence, které pomáhají předcházet rozpadu rodin.

Příklady typových aktivit, které naplňují opatření:

- Komunitní, kulturní, sportovní a volnočasové akce cílící na rodiny
- Vzdělávací a osvětové akce komunikující téma rodiny a vztahů
- Preventivní programy a poradenství pro posílení rodičovských a partnerských kompetencí
- Mezigenerační, dobrovolnické aktivity

System zvýhodnění a motivace rodin

Cílem opatření je vytvořit systém motivující rodiny k tomu, aby chtěly mít ve městě Ostravě své trvalé bydliště. Opatření má dále rodiny podpořit ve využívání místních služeb.

Příklady aktivit, které naplňují opatření:

- Městský „family pass“ zvýhodňující ostravské rodiny na vstupném, dostupnosti volnočasových aktivit apod.
- Systém zvýhodněného jízdného v MHD pro děti / rodiny s bydlištěm v Ostravě
- Zjednodušení systému usídlování expatů a nově příchozích rodin

Harmonizace práce a rodiny

Opatření cílí na snahu umožnit rodinám lépe skloubit pracovní a rodinný život a tím i přispět k lepšímu mezigeneračnímu soužití. Opatření bude naplňováno jak aktivitami, směřujícími k statutárnímu městu Ostrava jako zaměstnavateli, tak aktivitami komunikujícími toto téma navenek.

Příklady typových aktivit, které naplňují opatření:

- Podpora harmonizace pracovního a rodinného života v rámci SMO a jeho organizací
- Workshopy a kulaté stoly na téma sladování např. se zástupci zaměstnavatelů

Priorita 3: Komunikace a participace

Cílem priority je zlepšit informovanost o aktivitách rodinné politiky statutárního města Ostravy a zvýšit možnosti zapojení stakeholderů a rodin samotných. V rámci priority by dále mělo docházet ke sběru podnětů k rozvoji města ve vztahu k rodinám a přenosů příkladů dobré praxe mezi zapojenými stakeholdery.

Opatření naplňující tuto prioritu:

Síťování a spolupráce

Opatření spočívá v šíření příkladů dobré praxe, zlepšování informovanosti aktérů zapojených do realizace rodinné politiky a v jejich vzájemném síťování. Zároveň má přinášet nová témata do rozvoje města a celkově se zaměřuje na zlepšení fungování rodinné politiky.

Příklady typových aktivit, které naplňují opatření:

- Aktivní vyhledávání příkladů dobré praxe a jejich šíření v rámci institucí statutárního města Ostravy a subjektů zapojených do realizace rodinné politiky
- Plánovací workshopy či pravidelná setkávání se stakeholdery a hledání nových možností rodinné politiky, zapojení se do celorepublikové platformy v této oblasti
- Rozvoj spolupráce s Knihovnou města Ostravy, jakožto možného významného nositele rodinné politiky města a poskytovatele komunitních prostor

Propagace a povědomí

Opatření se soustřeďuje na budování povědomí o možných přínosech rodinné politiky a prorodinných aktivit pro zvýšení kvality života obyvatel města Ostravy. Opatření reaguje na potřebu zviditelnění samotné rodinné politiky. V rámci opatření by dále měly být získávány informace o stavu rodin a jejich potřebách na území města Ostravy.

Příklady typových aktivit, které naplňují opatření:

- Rozvoj komunikačních kanálů rodinné politiky
- Medializace zásadních výstupů a témat
- Pravidelná šetření, průzkumy či analýzy ve vztahu k rodinné politice
- Revize značky FAJNA RODINA v návaznosti na design manuál statutárního města Ostravy

Priorita 4: Posílení rodinné politiky

Priorita si klade za cíl dále rozvíjet a posílit rodinnou politiku statutárního města Ostravy. Rodinná politika má významný potenciál k přispění řešení problémů města a jeho obyvatel, a to i za poměrně nízké náklady v porovnání s celkovým rozpočtem města. Pro naplnění potenciálu rodinné politiky je však potřeba ji posílit, propojit ji s ostatními koncepcemi a strategiemi města a začít vnímat projekty města optikou potřeb rodin.

Opatření naplňující tuto prioritu:

Politická podpora

Cílem opatření je posílit politickou podporu rodinné politiky statutárního města Ostravy, bez které se rodinná politika do budoucna neobejde. Zde je potřeba pracovat s politickou reprezentací města a pečlivě jim vysvětlovat potenciální benefity rodinné politiky pro město Ostravu.

Příklady typových aktivit, které naplňují opatření:

- Dialog se zástupci rodin například formou akce „Posezení u kávy s místním politikem“
- Pravidelné workshopy s rodinnou tématikou pro komunální politiky
- Nalezení „ambasadora rodinné politiky“ reprezentujícího politiku směrem ke stakeholderům
- Vytvoření závazného politického konsensu k uplatňování principů rodinné politiky

Propojení politik města

Cílem opatření je zakomponovat opatření vzešlá z této koncepce do ostatních koncepčních a strategických dokumentů města, a to zejména u těch nově vznikajících. Koordinátor rodinné politiky by měl být vždy součástí procesu vzniku takovýchto materiálů s vysokou relevancí pro rodiny na území města. Významné projekty, zejména pak ty z oblasti úprav veřejných prostranství by měly respektovat principy desatera města přívětivého k dětem.

Příklady typových aktivit, které naplňují opatření:

- Pravidelné koordinační schůzky mezi koordinátory relevantních politik ve vztahu k rodinné politice statutárního města Ostravy
- Zapojování koordinátora rodinné politiky do procesu tvorby strategických a koncepčních materiálů města
- Zohledňování principů desatera města přívětivého k dětem u investičních projektů města a městských obvodů

Navýšení zdrojů

Opatření reaguje na zjištění, že dosavadní rodinná politika města Ostravy již dosáhla svého limitu daného prostředky, které město přímo na tuto politiku alokuje. Bez navýšení personálních, dotačních a finančních zdrojů nelze dále rodinnou politiku rozvíjet.

Příklady typových aktivit, které naplňují opatření:

- Navýšení počtu pracovníků dedikovaných přímo pro realizaci rodinné politiky statutárního města Ostravy a jeho městských obvodů
- Navýšení finančních prostředků dedikovaných přímo na realizaci rodinné politiky statutárního města Ostravy a jeho městských obvodů
- Posílení dotačních prostředků města Ostravy na prorodinné aktivity
- Posílení projektové podpory subjektů podílejících se na realizaci rodinné politiky na území města Ostravy
- Zapojení do projektů umožňujících přenos dobré praxe ze zahraničí

Monitoring a evaluace koncepce

Následující kapitola popisuje doporučený způsob průběžného monitoringu účinnosti rodinné politiky a závěrečné evaluace koncepce po skončení období její platnosti v roce 2030.

Průběžný monitoring koncepce

Průběžný monitoring vychází primárně z indikátorů stanovených Strategickým plánem statutárního města Ostravy. Tyto indikátory lze v současnosti přehledně a pravidelně shromažďovat a umožňují tedy jednoduché monitorování účinnosti (nejen) rodinné politiky. Pro potřeby monitoringu účinnosti rodinné koncepce je doporučováno sledovat následující indikátory, u kterých lze předpokládat souvislost s projekty realizovanými pod záštitou Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy:

- **Migrační saldo obyvatel**
Cílovým stavem je pozitivní migrační saldo. Výchozí stav: přírůstek 4 733.
- **Podíl obyvatel do 15 let**
Cílovým stavem je stabilní či rostoucí podíl obyvatel do 15 let věku. Výchozí stav: 14,7.
- **Podíl obyvatel ve věku 15–64 let**
Cílovým stavem je stabilní či rostoucí podíl obyvatel ve věku 15–64 let. Výchozí stav: 64,2 %
- **Počet cizinců**
Cílovým stavem je stabilní či rostoucí podíl cizinců. Výchozí stav: 20 856 cizinců.
- **Počet projektů mezinárodní spolupráce**
Cílovým stavem je minimálně 1 účast v mezinárodním projektu zaměřeného na rodiny každé 2 roky. Výchozí stav: 0.
- **Počet projektů s participací**
Cílovým stavem je dlouhodobě zvyšující se počet participativních projektů zohledňujících desatero měst přívětivých k dětem. Výchozí stav: 0.

Výchozí stav se váže k roku 2022, Český statistický úřad tyto údaje zveřejňuje se zpožděním.

Nad rámec těchto indikátorů je doporučeno zopakovat Průzkum potřeb ostravských rodin, a to v letech 2025 a 2030. Výsledky obou průzkumů poslouží pro střednědobou evaluaci koncepce, pro sběr projektů do zásobníku a potřeby závěrečné evaluace koncepce v roce 2030. Průběžný monitoring je doporučován realizovat v návaznosti na akční plán na dvouleté bázi.

Závěrečná evaluace koncepce

Závěrečná evaluace koncepce by měla proběhnout v roce 2030 a měla by vycházet z modelu aplikovaného již v roce 2022 při evaluaci naplňování předešlé koncepce (viz Příloha 2). Tento model je však pro rok 2030 mírně upraven a na místo metody pozorování pracovních skupin by se závěrečná evaluace měla nově opírat o výsledky Průzkumů potřeb ostravských rodin a jejich srovnání v průběhu času.

Evaluace koncepce by se měla opírat o:

- Hodnocení realizovaných projektů
- Dotazníkové šetření mezi stakeholdery
- Srovnání výsledků Průzkumů potřeb ostravských rodin za roky 2020, 2025 a 2030

Seznam příloh koncepce

- **Příloha 1:** Průzkum potřeb ostravských rodin (z roku 2020)
- **Příloha 2:** Evaluace naplňování Koncepce rodinné politiky statutárního města Ostravy v časovém období 2019 až 2022 (z roku 2022)
- **Příloha 3:** Přehled prarodinných organizací a subjektů na území města Ostravy (z roku 2024)

Seznam zkratek

apod.	A podobně
COVID-19	Koronavirus (<i>angl. coronavirus disease</i>)
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
MAPPA	Městský ateliér prostorového plánování a architektury
MHD	Městská hromadná doprava
např.	Například
pozn.	Poznámka
resp.	Respektive
s.	Strana
SLDB	Sčítání lidí, domů a bytů
SMO	Statutární město Ostrava
SWOT	Silné stránky, slabé stránky, příležitosti, ohrožení (<i>z angl. strengths, weaknesses, opportunities, threats</i>)
tis.	Tisíc
WC	Veřejná toaleta

Odkazy na zdroje a odbornou literaturu

- [1] ČSÚ (2023): Veřejná databáze [online]. [cit. 2023-11-25]
Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=uziv-dotaz#>.
- [2] ČSÚ (2023): Databáze demografických údajů za obce ČR [online]. [cit. 2023-11-25].
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demograficky-udaju-za-obce-cr>.
- [3] BURCIN, B., KUČERA, T., ŠÍDLO, L. (2018): Prognóza vývoje počtu a věkové struktury obyvatelstva statutárního města Ostravy na období 2017–2040. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Praha.
- [4] GILL, T. (2021): Urban Playground: How Child-Friendly Planning and Design Can Save Cities. RIBA Publishing.
- [5] LILIUS, J. (2019): Reclaiming cities as spaces of middle class parenthood. Springer Singapore.

